

POSTANOWIENIE

21 marca 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marcin Łochowski (przewodniczący)

SSN Maciej Kowalski

SSN Piotr Telusiewicz (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 21 marca 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Z. W.

od postanowienia Sądu Okręgowego w Rzeszowie

z 5 listopada 2021 r., V Ca 492/21,

w sprawie z wniosku J. A.

z udziałem M. A., A. D., B. D., K. D., K. S., M. S., Z. W. i Gminy P.

o ustanowienie drogi koniecznej,

**1. odrzuca skargę kasacyjną w części dotyczącej punktu 2
zaskarżonego postanowienia;**

2. oddala skargę kasacyjną w pozostałym zakresie;

**3. stwierdza, że każdy z uczestników postępowania
kasacyjnego ponosi koszty tego postępowania związane ze
swoim udziałem w sprawie;**

**4. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w
Rzeszowie na rzecz radcy prawnego J. H.:**

**a) kwotę 360 (trzysta sześćdziesiąt) złotych, powiększoną o
stawkę podatku od towarów i usług, wynagrodzenia za
nieopłaconą pomoc prawną udzieloną J. A. z urzędu w
postępowaniu kasacyjnym,**

**b) kwotę 83 (osiemdziesiąt trzy) złote zwrotu poniesionych
wydatków.**

Maciej Kowalski Marcin Łochowski Piotr Telusiewicz

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 8 marca 2021 r., Sąd Rejonowy w Dębicy ustanowił na rzecz każdorazowego właściciela działki nr [...], dla której dla której prowadzona jest księga wieczysta [...] bliżej określoną służebność przejazdu i przechodu, oznaczoną w opinii biegłego geodety jako wariant IV oraz zasądził od wnioskodawcy na rzecz uczestników wynagrodzenie.

Sąd Rejonowy wskazał, że wniosek o ustanowienie służebności drogi koniecznej dotyczy nieruchomości, która nie posiada dostępu do drogi publicznej ani ustanowionej odpowiedniej służebności gruntowej. W toku postępowania rozważanych było sześć wariantów przebiegu służebności, opisanych szczegółowo w opinii biegłego.

Według wariantu I szlak drogowy przebiegać miał od drogi powiatowej, oznaczonej na mapie jako działka [...], w kierunku wschodnim przez betonowy mostek o szerokości 5 metrów i dalej przez południowy kraniec działki [...], a następnie całą szerokością działki [...] do nieruchomości władnącej. Szlak taki miałby długość 212 metrów i powierzchnię 828 m².

Działka [...], dla której prowadzona jest księga wieczysta [...], stanowi własność uczestniczki Z. W. W jej dziale III ujawniona jest służebność przejazdu i przechodu szlakiem o szerokości 4,5 metra, przebiegającym od drogi powiatowej [...] przez nasyp oraz północny kraniec działki [...] do granicy z działką [...] na rzecz działek [...], [...], [...] i [...]. Działka [...], objęta księgą wieczystą [...], stanowi własność uczestników B. D. i K. D. W dziale III księgi wieczystej ujawniona jest służebność o treści jak wyżej.

Wariant IV przebiega od drogi powiatowej przez betonowy mostek, następnie północnym krańcem działki [...] (przy skarpie), po czym skręca w kierunku południowym, biegnie przez działkę [...] (przy granicy z działką [...]), następnie skręca w kierunku wschodnim i przez działkę [...] dochodzi do granicy z działką [...]. Szlak ten ma długość 260 metrów i zajmuje powierzchnię 1040 m².

Uzasadniając wybór IV wariantu przebiegu służebności, Sąd Rejonowy wskazał, że na początkowym odcinku od drogi publicznej szlak służebności przebiega w miejscu, gdzie ustanowiona jest już służebność drogowa ujawniona w księdze wieczystej na rzecz nieruchomości stanowiącej działki [...], [...], [...] i [...]. Ponadto biegnie skrajem nieruchomości uczestniczki Z. W. i nie dzieli jej nieruchomości oraz nieruchomości jej syna K. W. Następnie biegnie działką [...], wydzieloną pod drogę i stanowiącą własność B. D. i K. D.

Sąd Rejonowy wskazał, że wprowadzie w przeszłości komunikacja do nieruchomości wnioskodawcy odbywała się jak w wariantcie I, jednak okoliczność ta nie może mieć decydującego znaczenia przy wyborze wariantu służebności. W ocenie Sądu pierwszej instancji wariant IV powinien wyeliminować albo znacząco ograniczyć konflikty sąsiedzkie.

Na skutek apelacji wnioskodawcy postanowieniem z 5 listopada 2021 r. Sąd Okręgowy w Rzeszowie zmienił powyższe postanowienie w ten sposób, że ustanowił na rzecz każdorazowego właściciela działki [...] służebność przejazdu i przechodu według wariantu I oraz zasądził od wnioskodawcy na rzecz uczestniczki Z. W. wynagrodzenie; w pozostałej części oddalił apelację.

W ocenie Sądu Okręgowego apelacja zasługiwała na uwzględnienie w zakresie dotyczącym przebiegu szlaku drogi koniecznej. Wskazał, że najbardziej odpowiednim pod względem społeczno-gospodarczym oraz zapewniającym odpowiedni i bezpieczny dostęp do drogi koniecznej dla nieruchomości władnącej, jest szlak wyznaczony według wariantu I. Jest on bezpieczny w urzędzeniu i korzystaniu oraz pokrywa się z przebiegiem szlaku wykorzystywanego w przeszłości, Natomiast szlak objęty wariantem IV jest mniej bezpieczny, gdyż przebiega nad wysoką skarpą. W ocenie Sądu drugiej instancji istniejące konflikty sąsiedzkie nie mogą mieć decydującego znaczenia dla wyboru określonej wersji przebiegu drogi koniecznej.

Od powyższego postanowienia skargę kasacyjną wywiodła uczestniczka Z. W., zaskarżając to postanowienie w całości.

Skarżąca zarzuciła naruszenie art. 365 § 1 k.p.c., art. 385 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., art. 386 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oraz

art. 145 § 2 i 3 k.c. i wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości, przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu, a w razie uznania, że podstawa naruszenia prawa materialnego jest oczywiście uzasadniona, o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie apelacji wnioskodawcy.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną wnioskodawca wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skargą kasacyjną zostało objęte całe zaskarżone postanowienie, a więc również ta jego część, w której oddalono apelację wnioskodawcy w pozostałym zakresie (pkt 2). Jest to rozstrzygnięcie korzystne dla uczestniczki, co czyni skargę w tej części za niedopuszczalną ze względu na brak pokrzywdzenia (*gravamen*). Zatem w tej części skarga kasacyjna podlegała odrzuceniu, na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c. (zob. uchwałę siedmiu sędziów SN – zasadę prawną z 15 maja 2014 r., III CZP 88/13, OSNC 2014, nr 11, poz. 108).

Ponieważ skarga kasacyjna oparta została na obu podstawach kasacyjnych, w pierwszej kolejności rozważyć należy podniesione zarzuty naruszenia przepisów postępowania.

W odniesieniu do zarzutów naruszenia art. 385 i 386 § 1 k.p.c. należy zauważyć, że według utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego przepisy te nie mogą stanowić samodzielnej podstawy skutecznego zarzutu skargi kasacyjnej. Wykazanie ich naruszenia wymaga powołania naruszenia również innych przepisów postępowania lub prawa materialnego, prowadzącego do wniosku, że sąd drugiej instancji błędnie ocenił zasadność apelacji (m.in. wyroki SN: z 2 marca 2011 r., II PK 202/10; z 21 lutego 2013 r., IV CSK 385/12; z 4 grudnia 2013 r., II CSK 155/13; z 22 lutego 2018 r., I CSK 272/17; postanowienia SN: z 18 września 2014 r., I PK 70/14; z 14 lutego 2020 r., I CSK 567/19). Ponieważ w treści rozważanych zarzutów, poza powołanymi przepisami oraz art. 13 § 2 k.p.c., dotyczącym odpowiedniego zastosowania przepisów o procesie do postępowania nieprocesowego, skarżąca

nie powołała innych przepisów, których naruszenia miałby dopuścić się Sąd drugiej instancji, zarzuty te należy uznać za nieuzasadnione.

Naruszenia art. 365 § 1 k.p.c. skarżąca upatruje w pominięciu przez Sąd drugiej instancji istnienia w obrocie prawnym prawomocnego postanowienia Sądu Rejonowego w Dębicy z 30 stycznia 2012 r., a w szczególności poczynionych tam ustaleń faktycznych, wymienionych bliżej w treści zarzutu, z których ma wynikać, że szlak służebności poprowadzony według wariantu IV nie stanowi zagrożenia dla jego użytkowników i jest znacznie mniej uciążliwy od szlaku wyznaczonego według wariantu I, przyjętego przez Sąd Okręgowy.

Zgodnie z art. 365 § 1 k.p.c. orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, a w wypadkach w ustawie przewidzianych także inne osoby. W orzecznictwie przyjmuje się, że moc wiążąca wyroku dotyczy rozstrzygnięcia o żądaniu w połączeniu z jego podstawą faktyczną. Nie rozciąga się natomiast ani na kwestie prejudycjalne, które sąd przesądził, dążąc do rozstrzygnięcia o żądaniu, i których rozstrzygnięcie znajduje się poza sentencją jako element jej motywów, ani na ustalenia faktyczne i poglądy interpretacyjne stojące u podstaw prawomocnego orzeczenia (m.in. wyroki SN: z 17 września 2024 r., I CSK 2773/23; z 17 sierpnia 2022 r., II CSKP 326/22, OSNC 2023, nr 4, poz. 38). Wskazania te należy jednakowo odnieść do postanowień kończących postępowanie nieprocesowe. Wbrew twierdzeniom skarżącej, Sąd odwoławczy nie miał zatem obowiązku uwzględnienia i przyjęcia za podstawę rozstrzygnięcia faktów ustalonych w innym postępowaniu dotyczącym tych samych nieruchomości.

Podniesione zarzuty naruszenia prawa materialnego dotyczą art. 145 § 2 i 3 k.c. Według skargi kasacyjnej do naruszenia tych przepisów miało dojść przez ich zarówno błędną wykładnię, jak i niewłaściwe zastosowanie, przy czym skarga nie zawiera wyodrębnionego wyводу, z którego wynikałoby, jaką wykładnię powołanych przepisów przyjął Sąd Okręgowy i z jakich przyczyn ma być ona błędna. W istocie przez powołane zarzuty skarżąca kwestionuje zasadność dokonanego przez Sąd Okręgowy wyboru przebiegu służebności,

tj. według wariantu I zamiast wariantu IV. Skarżąca wskazuje, że ustanowienie służebności zgodnie z wariantem I nastąpiło z naruszeniem kryteriów ustawowych.

Zgodnie z art. 145 k.c. przeprowadzenie drogi koniecznej powinno nastąpić z uwzględnieniem potrzeb nieruchomości niemającej dostępu do drogi publicznej oraz z najmniejszym obciążeniem gruntów, przez które droga ma prowadzić (§ 2) oraz z uwzględnieniem interesu społeczno-gospodarczego (§ 3). W orzecznictwie wyjaśniono, że według art. 145 § 2 zdanie pierwsze k.c. ustanowienie drogi koniecznej powinno nastąpić zgodnie z zasadą proporcjonalności. Ustawodawca wymaga bowiem, aby przeprowadzenie drogi koniecznej uwzględniało nie tylko potrzeby nieruchomości izolowanej, ale także zakres obciążenia nieruchomości odgradzającej dostęp do drogi publicznej. Ustanowienie więc służebności drogi koniecznej powinno być wynikiem bilansu korzyści i strat wynikających z przeprowadzenia drogi. Zgodnie z art. 145 § 3 k.c. przeprowadzenie drogi koniecznej powinno ponadto uwzględniać interes społeczno-gospodarczy. Wymieniony przepis ustanawia klauzulę generalną odsyłającą do reguł pozaprawnych, obejmujących nie tylko interesy właścicieli sąsiadujących nieruchomości, ale także interes publiczny. Za pomocą tej klauzuli sąd może korygować oceny dokonywane na podstawie art. 145 § 2 zdanie pierwsze k.c., odwołując się m.in. do dobrych obyczajów lub zasad współżycia społecznego (uzasadnienie uchwały SN z 14 maja 2014 r., III CZP 14/14, OSNC 2015, nr 1, poz. 8).

Za nadal aktualne należy także uznać stanowisko judykatury, zgodnie z którym ustanowienie służebności drogi koniecznej powinno stanowić wynik łącznej oceny: potrzeb nieruchomości niemającej odpowiedniego dostępu do drogi publicznej, najmniejszego obciążenia gruntu, przez który droga ma przebiegać, oraz interesu społeczno-gospodarczego (uzasadnienie postanowienia SN z 17 stycznia 1974 r., III CRN 316/73, OSNCP 1974, nr 11, poz. 197).

Spór między uczestnikami postępowania dotyczył przyjęcia jednej z możliwych opcji przebiegu szlaku służebności drogowej. Z poczynionych przez Sądy *meriti* ustaleń faktycznych wynika, że w przypadku obu z branych pod uwagę możliwości występowały uzasadnione argumenty przemawiające zarówno

za, jak i przeciwko danemu rozwiązaniu. Wymienić można w szczególności: przebieg planowanego szlaku w wariantie I częściowo wzdłuż dawnego szlaku służebności, a jednocześnie wzdłuż granicy z nieruchomością Z. W. oraz przebieg planowanego szlaku według wariantu IV częściowo na służebności już istniejącej, a jednocześnie w sąsiedztwie skarpy.

W ramach kontroli kasacyjnej Sąd Najwyższy dokonuje oceny zgodności zaskarżonego orzeczenia z prawem, co do zasady w granicach podniesionych zarzutów, nie dokonuje natomiast wyboru najbardziej odpowiedniego przebiegu szlaku drogi koniecznej. Ustanowienie służebności drogi koniecznej obwarowane zostało w art. 145 § 1 k.c. przesłankami sformułowanymi w sposób ogólny, z odwołaniem się również do klauzuli interesu społeczno-gospodarczego. Wzrasta przez to zakres swobody sądu ustanawiającego służebność. Musi to wpływać na wynik kontroli kasacyjnej dokonywanej pod kątem naruszenia prawa materialnego, która w wypadku normy zawartej w przepisach posługujących się pojęciami ocennymi, uzasadnia uchylenie zaskarżonego orzeczenia tylko w razie jego rażącej niezgodności z utrwaloną wykładnią, sprzeczności z zasadami doświadczenia życiowego lub z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego (postanowienie SN z 3 listopada 1999 r., I CKN 181/98). W skardze kasacyjnej nie wykazano, aby zaistniała sprzeczność tego rodzaju, uzasadniająca uchylenie zaskarżonego postanowienia.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. orzekł, jak w sentencji postanowienia.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 520 § 1 k.p.c., a o wynagrodzeniu radcy prawnego z tytułu pomocy prawnej świadczonej wnioskodawcy z urzędu – na podstawie § 11 pkt 3 w zw. z § 16 ust. 4 pkt 2, § 4 ust. 3 oraz § 2 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 maja 2024 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa albo jednostki samorządu terytorialnego kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu.

[a.ł.]

Maciej Kowalski

Marcin Łochowski

Piotr Telusiewicz